

FIDES ET RATIO

Konferencia biskupov Slovenska priznala v r. 2016 na návrh Rady pre vedu, vzdelanie a kultúru cenu *Fides et ratio* za zásluhy o dialóg medzi vedou a vierou doc. PhDr. Ivana Chalupeckému, prof. MUDr. Jozefovi Glasovi, CSc., PhD. a doc. RNDr. Mikulášovi Blažekovi, DrSc. *in memoriam*. Novým nositeľom tohto významného ocenenia úprimne blahoželáme. Prinášame laudáciu a dostupné prejavy laureátov.

Laudácia na doc. PhDr. Ivana Chalupeckého

Doc. PhDr. Ivan Chalupecký, historik, emeritný archivár a vysokoškolský pedagóg, patrí medzi uznávaných odborníkov na pomocné vedy historické a archívniectvo a je plodným autorom zaoberajúcim sa obdobím stredoveku, dejinami Spiša a cirkevnými dejinami. Takmer 30 rokov zasvätil skúmaniu dokumentov o živote a diele Majstra Pavla z Levoče (za všetko, čo sa vie o Majstrovi Pavlovi, vďačíme jemu).

Narodil sa 16. marca 1932 v Spišskej Novej Vsi. Študoval v malom seminári v Levoči a po jeho zrušení pokračoval na Gymnázium v Tisovci. V roku 1951 mu bola z nábožensko-politických dôvodov znemožnená maturita a bol odsúdený na niekoľko týždňov väzenia. Napokon sa usídlil v Levoči, kde si založil rodinu. V rokoch 1957 - 1960 absolvoval externé štúdium archívniectva na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Stal sa známym svojou skromnosťou, nenápadnosťou, tichosťou, priateľskosťou, bezhraničnou ochotou, obetavosťou a fundovanosťou. Takmer celý život pracoval v Štátnom archíve v Levoči, ktorý riadil v rokoch 1969 - 1978 a 1990 - 1992. Vo svojej práci využil znalosti nemčiny, latinčiny, maďarčiny, francúzštiny a ďalších jazykov.

V rokoch 1956 - 1996 pracoval v Štátnom archíve v Levoči. Po páde komunistického režimu prednášal v rokoch 1990 - 2003 cirkevné dejiny na Cyrilometodskej bohosloveckej fakulte Univerzity Komenského Bratislava - Teologickom inštitúte v Spišskom Podhradí - Spišskej Kapitule, v rokoch 1996 - 2002 prednášal historické disciplíny na Katecheticko-pedagogickej fakulte Žilinskej univerzity v Ružomberku. Do roku 2008 bol členom Vedeckej rady Katolíckej univerzity v Ružomberku. Vo svojej skromnosti nikdy nepodal žiadosť o inauguráciu, aby dal priestor mladšej generácii.

Bibliografiu jeho prác tvorí 53 samostatných knižných publikácií,

94 vedeckých štúdií, 103 odborných článkov, nespočetné množstvo recenzií a hesiel do encyklopédií. Vedecky sa orientoval na regionálne dejiny Spiša i na dejiny miest (vyše sto lokalít), pracoval aj v oblasti pomocných vied historických (autorsky sa podieľal na prijatí mnohých obecných a mestských erbov, najmä spišských). Mal podstatnú časť spolupráce na *Dejinách Levoče II* (1975), *Dejinách Rožňavy I* (1978), *Dejinách Krompách* (1981), *Dejinách Popradu* (1998) *Dejinách Spišskej Novej Vsi* (2012), na práci o Majstrovi Pavlovi z Levoče a na sprievodcoch po pamiatkach (*Chrám sv. Jakuba v Levoči*, *Hrad Lubovňa* a i.). Spolupracoval na *Encyklopédii Slovenska*, *Vlastivednom slovníku obcí na Slovensku*, *Österreichisches biographisches Lexikon*, *Lexikóne katolíckych kňazských osobností Slovenska*. Medzi významnú časť jeho historickej práce patria ročenky *Z minulosti Spiša* (založené v roku 1993).

Je čestným členom Slovenskej historickej spoločnosti (dlhší čas bol členom jej výboru), predsedom Spišského dejepisného spolku, členom Südostdeutsche historische Kommission a Südostdeutsches Kulturwerk/Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas. Mal aktívnu účasť na Predsynodálnom sympóziu vo Vatikáne v r. 1991 a na mnohých vedeckých konferenciách na Slovensku a v Európe. Bol oponentom viacerých doktorandských prác na Pápežskej akadémii v Krakove a na slovenských univerzitách. Je nositeľom Križkovej a Sasinkovej medaily za prácu v archívnictve, laureátom Ceny Daniela Rapanta, rytierom Rádu sv. Silvestra pápeža, čestným občanom mesta Kežmarok, čestným členom Spolku sv. Vojtecha a Spišského dejepisného spolku, držiteľom Zlatej medaily Katolíckej univerzity v Ružomberku a Ceny Prešovského samosprávneho kraja.

Na laureátovi treba oceniť predovšetkým jeho mimoriadne silný a mravný ľudský a kresťanský potenciál, ktorý je zjavný na jeho životnom príbehu. Bol vždy človekom, ktorý ostal sám sebou, aj napriek neprajným ľuďom a dobe. Vždy mal blízko k Bohu a viere, ale aj k vede a objektívnej historickej pravde. Aj keď to nikdy nepriznal, mal aj svoje konkrétne túžby stať sa jezuitom, ale spoločenské zmeny v 50. rokoch 20. storočia ho nasmerovali do civilnej sféry. Po páde totalitného režimu spišský biskup František Tondra nenašiel vhodnejšieho človeka na prednášanie cirkevných dejín v kňazskom seminári v Spišskej Kapitule. Bol jedným z mála pedagógov, ktorý popri kvalitnej príprave na prednášky ako odborník zaujal aj ako človek svojou otvorenosťou a prístupnosťou. Učil kriticky myslieť. Počas jednej prednášky v jeseni 1991 nám povedal, že ešte pred rokom uvažoval o monumentálnej práci na tému dejín osídlenia Spiša; ako archivár poznal všetky stredoveké listiny a stačilo sadnúť a za pár rokov by bolo dielo (ktoré dodnes chýba!) hotové. Povedal nám, že keď prišla

prosba od biskupa, vybral si učenie, hoci cirkevné dejiny musel objavovať nanovo. Povedal, že hádam s ním má Boh svoje plány a on mu bude vďačný, keď aspoň jeden z jeho žiakov bude historikom. Dostal oveľa viac. Z jeho školy vyšli desiaty cirkevní historici.

Rada Konferencie biskupov Slovenska pre vedu, vzdelanie a kultúru udeľuje doc. Ivanovi Chalupeckému cenu *Fides et ratio* za celoživotné vedecké a pedagogické dielo a mimoriadne zásluhy na formovaní mladej kresťanskej generácie.

*prof. PhDr. ThDr. Peter Zubko, PhD.
Arcibiskupský úrad Košice
Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Bratislava*

KATOLÍCKA AKCIA NA SLOVENSKU PO ROKU 1945¹

Ivan Chalupecký

V súčasnosti sa mnoho píše a uvažuje o moderných spôsoboch evanjelizácie. Pritom sa však u nás nikdy nestretne s pojmom Katolícka akcia, ktorú považujem za prvú laickú formu tejto činnosti. Príčinou toho je skutočnosť, že tento pojem zneužili komunisti v Československu v roku 1949, keď tým istým menom pomenovali pokus o odtrhnutie Katolíckej cirkvi od pápeža a biskupov a o vytvorenie akejsi štátnej cirkvi, ako je tomu dodnes v Číne. Táto skutočnosť určite viedla aj našich biskupov k tomu, že Katolícku akciu neobnovili ani po roku 1989, hoci dodnes aktívne pracuje v mnohých štátoch sveta. Keďže jej činnosť u nás prebiehala po roku 1945 v podstate v ilegalite a účastníci na jej práci postupne vymierajú, chcel by som v spomienkach upozorniť na jej prácu.

Encyklika *Ubi arcano* Pápeža Pia XI., vydaná v roku 1922, znamenala kolosálny prelom do dovtedajšieho klerikalizmu Katolíckej cirkvi tým, že vyzvala aj laikov, aby ruka v ruke s kňazmi vykonávali vo svojom prostredí, ktoré dobre poznali a do ktorého kňazi často nemali prístup, apoštolát. Hnutie sa čoskoro rozšírilo v celej Cirkvi a aj do Československa bolo zavedené Pastierskym listom Biskupskej konferencie ČSR v roku 1927. Malo sa organizovať prostredníctvom farských rád (Hatala 1947, s. 35). Rozšírilo sa aj na Slovensku a pôsobilo nie ako samostatná organizácia (tou ani nechcelo byť), ale prostredníctvom rôznych náboženských spolkov (Marták).

Po skončení Druhej svetovej vojny sa situácia zmenila. Postupne sa likvidovali náboženské spolky a dalo sa predvídať, kam bude smerovať vývoj Cirkvi pod vplyvom ZSSR, ktorému nás USA a spojenci vydali napospas. V Bratislave pôsobil už vo vojnových rokoch chorvátsky jezuita profesor Poglajen – Kolakovič. Bratislavu a študentov univerzity si zvolil podľa starého jezuitského princípu. Vychádzal z toho, že na univerzite študovali študenti z celého Slovenska a títo rozšíria ním hlásané myšlienky v každom kúte svojej vlasti. Tak

---

¹ Prednáška laureáta pri udelení ceny *Fides et ratio* 13. 9. 2016. Tento text bol uverejnený v časopise *Nové horizonty* zv. 5 (2011), č. 1, s. 41 – 42. Keďže pre čitateľov RANu je pôvodný článok ťažko dostupný a chceme podľa možnosti udržať úplnosť informácií o cenách *Fides et ratio*, uverejňujeme článok (so súhlasom redakcie *Nových horizontov*) aj v našom časopise. [Pozn. redakcie RANu.]

tomu aj bolo.² Títo študenti skutočne šírili jeho myšlienky, zamerané jednak na šírenie viery, jednak zdôrazňujúce sociálne otázky a zamerané aj na robotníkov, osobne a tajne.

Katolícku akciu začali novým spôsobom, ktorý sa neskôr preniesol do ilegality, rozširovať najmä jezuiti a kňazi Spišskej diecézy. Táto vytvorila aj vydavateľstvo Katolíckej akcie, v ktorej vyšlo niekoľko veľmi závažných kníh, ktoré celú akciu ideovo i organizačne usmerňovali. Jej centrálnym orgánom sa stala Ústredná katolícka kancelária v Bratislave, založená už počas vojny jezuitmi a vedená od roku 1945 Antonom Botekom. Jej vedúcimi postavami a významnými propagátormi a organizátormi sa stali spišskí kňazi Peter Galan, Štefan Náhalka a Štefan Hatala. V svojich prácach, ktoré vychádzali najmä v roku 1947 vo Vydavateľstve KA Spišského biskupstva a vo Vydavateľstve Verbum v Košiciach, nadhadzovali v Cirkvi priam revolučné otázky a ponúkali ich riešenie. Vydali knihu K. M. Katarina: *Kristus a boj o duše* (Katarin 1947), alebo Petra Galana: *Katolicizmus staromódny?* V nich dali mnoho nových pohľadov na život a pôsobenie Cirkvi, na spôsoby riešenia problémov. V nejednej záležitosti predbehli Druhý vatikánsky koncil. Zvlášť sa venovali aj otázkam sociálnym a hospodárskym, ktoré sa v bežnej praxi často dávali do úzadia. Odpovedali aj na zákroky štátu voči Cirkvi napr. pri poštátnení školstva a pod. Tieto knihy patria k zlatému fondu pracovníkov Katolíckej akcie. V nich získavali usmernenia i popudy pre svoju prácu. Tie diela dovŕšila kniha Štefana Hatalu o kresťanskom riešení sociálnych otázok, ktorá ostala v tejto oblasti u nás po niekoľko desaťročí jediná a osamotená (Hatala 1948). K ideovému základu pracovníkov Katolíckej akcie prispeli aj knihy Ladislava Hanusa o kultúrnosti (Hanus 1943) a Jána Brišáka o liturgii (Brišák 1946).

Priamo ideové základy Katolíckej akcie však predstavila brožúra Štefana Hatalu: *O živého Krista v nás* (Hatala 1946). Hovorí v nej nielen o potrebe procesu prerodu a obnovy Cirkvi, ale aj o organizácii náboženského života, o úlohách katolíckej spirituality v procese spájania Východu a Západu, ako aj o tom, čo nazval činným katolicizmom. Zdôrazňuje potrebu každého začleniť sa do apoštolátu Cirkvi. Konkrétny návod pre činnosť Katolíckej akcie dal v knižočke, ktorú nazval „Kráľovské kňazstvo“, do ktorého pojal okrem kléru aj laikov (Hatala 1947, s. 35). Hovorí tu o organizácii Katolíckej akcie u nás, ktorá mala svoje ústredie, pobočky v biskupstvách i v jednotlivých farnostiach. Akciu charakterizoval slovami: *Verejné poslanie Cirkvi*

² O jeho činnosti pozri napr.: *Moderný evanjelizátor 20. storočia Prof. Kolakovič a jeho žiak Anton Neuwirth. Zborník zo seminára Moderný evanjelizátor 20. st. Prof. Kolakovič a jeho žiak Anton Neuwirth a ich poslanstvo mladej generácii, konanej 23. mája 2006 v Bratislave.* Bratislava, b. r.

už nie je len vecou duchovenstva, ale aj vecou laikov. Aj oni sú zodpovední za splňanie poslania celej Cirkvi (Hatala 1947, s. 29). Jej úlohy videl v obnove Cirkvi, vo vzťahu kňaza a laika, v obnove rodiny, farnosti a v úlohe štátu, v sociálnej, zákonnej, investičnej i náboženskej spravodlivosti, v bratstve národov a v obnove sveta v duchu Kristovom a Máriinom. Táto kniha zohrala v činnosti Katolíckej akcie podstatnú úlohu. Priamo robotníckej otázke bola venovaná knižočka: *V revolúcii mier* (TKP 1947).

Na ľudí, ktorí sa u nás zapojili do práce Katolíckej akcie, však najviac zapôsobil pastiersky list kardinála Suharda: *Rozmach alebo úpadok Cirkvi* (Suhard 1947). Bol priamo venovaný činnosti Katolíckej akcie a aj organizácia našej práce vychádzala zo skúseností laického apoštolátu vo Francúzsku a v Belgicku. Nazdávame sa, že tá kniha by mala čo povedať aj dnešnému pokoncilovému katolíkovi. Napokon treba spomenúť ešte jednu knihu, ktorá medzi pracovníkmi Katolíckej akcie u nás kolovala z ruky do ruky a mala mimoriadny ohlas. Bol to denník francúzskeho robotníckeho kňaza Henriho Perina o jeho činnosti medzi robotníkmi nasadenými na práce v Nemecku počas vojny (Perrin 1948). V nej hľadali a nachádzali praktické návody pre svoju prácu.

Katolícka akcia na Slovensku bola v povojnových rokoch organizovaná na základe princípov a metód, ktoré sa osvedčili vo Francúzsku, konkrétne prevzala metódu práce JOC (Jeunesse ouvrière chrétienne). Informovali o nich brožúrky, ktoré vydala Ústredná katolícka kancelária v Bratislave: *Anketa* a *Schôdza priekopníkov* (*Anketa* 1947, *Schôdzka priekopníkov* 1947). Základ činnosti tvorili bunky, tvorené 5 - 10 členmi - priekopníkmi. Mali to byť nábožensky osvedčení a aktívni ľudia, ochotní pracovať v laickom apoštoláte. Schôdzky jednotlivých buniek sa konali pravidelne raz týždenne alebo raz za dva týždne. Obyčajne bez kňaza. Schádzali sa na dohodnutých miestach, v rokoch po 1947 už tajne a ilegálne, pretože najmä po roku 1949 sa ich činnosť považovala za činnosť protištátnu. Predsedal im vedúci. Schôdza sa začala krátkou modlitbou, alebo častejšie meditáciou na vybrané state Písma. Potom sa referovalo o tom, čo sa na predošlej schôdzi dohodlo a ako sa to splnilo. Ďalej sa prebrala konkrétna situácia v prostredí, v ktorom pôsobili (študenti, robotníci) na základe ankety. Dohodlo sa konkrétne, kto čo urobí, s kým si pohovorí, koho pozve na nejaký výlet, ako môže naň pôsobiť, aby prehodnotil svoj morálny, duchovný alebo náboženský život. V tom spočíval princíp konkrétneho apoštolátu. Členovia - priekopníci - sa mali venovať konkrétnym ľuďom, pomáhať im, nenápadne ich duchovne usmerňovať, dávať im literatúru, vysvetľovať politickú situáciu namierenú proti Cirkvi a pod. Šlo teda skutočne o konkrétnu činnosť, ktorá, samozrejme, nemohla priniesť okamžité výsledky. Cieľom bolo upevňovanie

vzťahu k Bohu, Cirkvi, morálke, ale aj sociálna či psychologická pomoc v núdzi. Žiadalo si to vedomú prácu pri apoštoláte pri používaní bežných ľudských metód, bez vonkajšieho náboženského tónu.

Neviem, koľko buniek na Slovensku bolo. Okolo roku 1948 a neskôr pracovali v podstate izolovane, aj kvôli utajeniu. Bunky boli, pokiaľ viem, v Ružomberku, Brezne, Tisovci, Spišskej Novej Vsi a iste aj inde. Jezuiti pritom túto činnosť podporovali napr. tým, že asi v roku 1949 pozvali vedúcich buniek na svoju chatu pri Ružomberku a pri výletoch s nimi hovorili, riešili ich problémy, dávali im rady a entuziazmus, ktorý bol pre ich prácu nevyhnutný. Neviem, dokedy bunky pracovali. Ja som v nich pôsobil asi do polovice 50. rokov. Výsledky pozná len Boh, pred ktorým je však každá jediná duša cenná.

Domnievam sa, že napriek tomu, že medzičasom vzniklo v Cirkvi mnoho iných laických hnutí, obnovenie Katolíckej akcie by pomohlo pri udržaní viery v súboji s relativizmom, agnosticizmom a ateizáciou slovenských katolíkov. Veď na každom kroku na ich vieru a morálku nehanebne útočí tlač, televízia, filmy, boj za tzv. „práva“ rôznych ľudí alebo skupín podporovaný aj orgánmi Európskej únie (právo ženy na zavraždenie svojho dieťaťa a i.). Učiť sa môžeme napr. od Rakúšanov, kde sa práca laického apoštolátu veľmi cení a kde je dodnes v rôznych formách (napr. bunky rodín) veľmi aktívna.

Literatúra:

Anketa (1947). Bratislava, Ústredná katolícka kancelária.

BRIŠÁK, Ján (1946): *Neznáma obeta. Výklad sv. omše a návod k vnútornej účasti na nej*. Košice, Verbum.

HANUS, Ladislav (1943): *Rozprava o kultúrnosti*. Ružomberok, Obroda.

HATALA, Štefan (1946): *O živého Krista v nás*. Košice, Verbum.

HATALA, Štefan (1947): *Kráľovské kňazstvo*. Košice, Katolícka akcia.

HATALA, Štefan (1948): *Kresťanský spoločenský poriadok. Kresťanské riešenie sociálnej otázky. Príspevok k sociálnej etike*. Košice, Verbum.

KATARIN, K. M. (1947): *Kristus a boj o duše*. Ružomberok, KA v Biskupstve Spišskom.

MARŤÁK, Michal (??): K prejavom religiozity spišských katolíkov v tridsiatych rokoch 20. storočia na príklade uskutočňovania Katolíckej akcie v okrese Levoča. In: *Z minulosti Spiša XVIII/2010*.

PERRIN, Henri (1948): *Staveniště Evropy. Denník kněze-dělníka v Německu*. Praha, Vyšehrad.

Schôdzka priekopníkov (1947), Bratislava, Ústredná katolícka kancelária.

SUHARD, Emanuel kardinál (1948): *Rozmach alebo úpadok Cirkvi. Pastiersky list na Veľký pôst roku spásy 1947*. Košice, Verbum.

T.K.P. (1947): *V revolúcii mier. Úprimné slovo k slovenskej pracujúcej pospolitosti*. (Ed. Peter Galan) Ružomberok, KA Biskupstva spišského.

LAUDÁCIO NA PROF. MUDR. JOZEFA GLASU, PHD.¹

Po slávnej ére fyziky v prvej polovici 20. storočia sa v jeho druhej polovici začala nie menej slávna éra biológie, osobitne molekulovej biológie a genetiky. Na dvoch stránkach časopisu Nature ich v roku 1953 naštartovali *Watson a Crick* navrhnutím molekulovej štruktúry DNA. Ďalšie objavy na seba nedali dlho čakať. Ale okrem nadšenia z nových výsledkov a nádeje, že veda si bude vedieť poradiť z genetickými chorobami, sa objavili obavy o genetickej diskriminácii, neprimeranej terapii a eugeniky. Už Watson ako zástupca riaditeľa Národného ústavu zdravia v USA si toto nebezpečenstvo uvedomil, a preto jedným z jeho prvých rozhodnutí bolo venovať 5 % z rozpočtu ústavu na štúdium etických, právnych a spoločenských aspektov genómového projektu. A bolo načase, lebo míľovými krokmi napredoval nielen vedecký výskum, ale rovnako rýchlo sa jeho výsledky využívali v genetike. Takže už od roku 2001 sa v prednáškach, ktoré organizovalo Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie, objavovali výzvy na potrebu rešpektovania etiky pri aplikácii výsledkov vedy (J. Ďačok, J. Glasa, H. Hrehová, O. Erdelská a iní). *Pontifikálna akadémia pre život* sa v roku 2004 na 9. valnom zhromaždení zaoberala etikou biomedicínskeho výskumu z kresťanského pohľadu a v záverečnom vyhlásení okrem iného uviedla, že to, „čo je *technicky možné, nemusí byť vždy aj morálne prijateľné*“. Bola to reakcia na prekračovanie etických hraníc pri aplikácii výsledkov vedy v tejto oblasti. V roku 2009 Akademikerverband, Viedeň, v spolupráci s ÚSKI zorganizoval medzinárodnú bioetickú konferenciu v Spišskej Kapitule s názvom Lebensfragen (Otázky života). Aktivity v tejto oblasti pokračujú vo zvýšenej miere naďalej.

Som rád, že jedným z tohoročných ohodnotených cenou *Fides et ratio* je prof. MUDr. Jozef Glasa, PhD., ktorý v oblasti bioetiky a medicínskej etiky pracuje celý rad rokov. Jeho angažovanosť v tejto oblasti postupne narastala podľa počtu podnetov, ktoré prinášala prax.

Prof. Glasa je predovšetkým vysokoškolským pedagógom, výskumným pracovníkom a aktívnym lekárom – špecialistom, a to v troch medicínskych odboroch: vnútorné lekárstvo, klinická farmakológia a hepatológia. Zároveň vykonáva a riadi postgraduálne vzdelávanie lekárov, sestier a ďalších zdravotníckych pracovníkov. Je kmeňovým zamestnancom Slovenskej zdravotníckej univerzity (SZU)

¹ Svoj prejav pri preberaní ocenenia nám autor – cez viaceré urgencie – doteraz neposlal. Ak ho dostaneme, radi ho uverejníme v najbližšom možnom čísle. [Pozn. redakcie.]

v Bratislave, kde pomáhal zakladať dva ústavy: *Ústav experimentálnej farmakológie* a *Ústav zdravotníckej etiky*. Je prezidentom Slovenskej spoločnosti klinickej farmakológie a dlhoročným vedeckým sekretárom Slovenskej hepatologickej spoločnosti. Jeho osobitnou záľubou je medicínska etika a bioetika, v ktorých dosiahol mimoriadne, aj medzinárodne významné výsledky. Po novembri 1989 sa stal spoluzakladateľom týchto odborov na Slovensku a pričínal sa aj o ich rozvoj vo viacerých krajinách strednej a juhovýchodnej Európy.

Po explózii výsledkov v oblasti molekulovej biológie a genetiky, a hlavne s nárastom ich využívania v Európe a vo svete, sa v jednotlivých štátoch začali formovať tímy odborníkov, ktoré sa zameriavali na oblasť aplikácie výsledkov v tejto oblasti. Nebolo ľahostajné, ako sa využívajú výsledky vedy, lebo oblasťou záujmu bol aj ľudský organizmus. V princípe totiž neexistuje etická hranica poznania pravdy, nie sú bariéry, za ktorými je ľudskej bytosti zakázané využiť svoju kognitívnu energiu. Vo vyhlásení Pápežskej akadémie sa uvádza, že *pápež Ján Pavol II. definoval ľudskú bytosť ako toho, kto hľadá pravdu, ale na druhej strane existujú presné etické limity pre spôsob, akým človek pri hľadaní pravdy účinkuje. Je to preto etická dimenzia človeka, ktorú aplikuje v konkrétnej situácii prostredníctvom jeho svedomia, ktoré poznamenáva existenčnú dobrotu jeho života*. V tomto zmysle vznikali v zahraničí aj na Slovensku komisie, ktoré sledujú etickú stránku využívania výsledkov biomedicínskych vied a nových technológií. Dotknem sa aspoň tých najvýznamnejších, v ktorých prof. Glasa aktívne účinkuje, či účinkoval.

Prof. Glasa bol od roku 1990 zakladajúcim vedeckým sekretárom Etickej komisie MZ SR, je členom Etickej komisie farmaceutického priemyslu SR a Etickej komisie pri kancelárii UNESCO na Slovensku. Je predsedom komisie pre bioetiku Slovenskej lekárskej spoločnosti. Od roku 1999 pracuje ako delegovaný expert zástupca SR vo Výbore pre bioetiku – Rady Európy v Štrasburgu. Je členom Byra Stálej konferencie etických komisií a im podobných štruktúr Rady Európy. Od roku 2004 bol mnoho ráz členom (prípadne predsedom) hodnotiacich panelov medzinárodných vedecko-výskumných projektov 5., 6. a 7. rámcového programu a programu Horizon 2020 Európskej komisie, 5 rokov pracoval ako člen v poradnom orgáne prezidenta Európskej komisie, v Európskej skupine pre etiku vedy a nových technológií a od roku 2012 je členom korešpondentom Pápežskej akadémie pre život. Od roku 1994 zastupuje katolíckych lekárov a zdravotníckych pracovníkov vo výbore Európskej federácie asociácií katolíckych lekárov. Okrem etických komisií je členom celého radu iných vedeckých komisií doma aj v zahraničí.

Po rokoch vytlačania náboženstva z procesu vzdelávania sa po nembri 1989 otvorili nové možnosti pre nápravu deformácií v tejto oblasti. Jednou z organizácií, ktorá sa venovala ďalšiemu vzdelávaniu v otázkach vedy a viery, bolo Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie (ÚSKI), ktoré po návrate z exilu obnovilo svoju organizačnú štruktúru a svoju mnohorakú činnosť na Slovensku. Išlo najmä o vedecko-organizačné konferencie, systematické vzdelávacie semináre a rôzne aktivity pre učiteľov a študentov. Predsedníctvo ÚSKI založilo členský časopis ÚSKI *Radosť a nádej* (RAN), v ktorom sa okrem aktuálnych článkov uverejňovali prednášky z týchto seminárov. Prof. Glasa bol na začiatku týchto aktivít 6 rokov generálnym sekretárom ÚSKI a šéfredaktorom členského časopisu. Študentom bratislavských vysokých škôl sa prof. Glasa viac rokov venoval v semestrálnych kurzoch aj v osobitných semestrálnych diskusných prednáškach v UPC v Bratislave alebo v bratislavskom dome Quo vadis s názvom Bioetika pre 21. storočie.

Pápež Ján Pavol II. v encyklike Fides et Ratio zdôraznil, že človek je vždy povolaný k tomu, aby venoval pozornosť pravde, ktorá ho prevyšuje a tiež, že pravda dosiahnutá cestou filozofickej úvahy a pravda Zjavenia sa ani nemišajú, ani navzájom nevylučujú. Obe tieto skutočnosti majú svoj priestor na realizáciu. V zmysle tejto myšlienky sa vytvára vzťah medzi vedou a vierou. U prof. Glasu si cením, že popri veľmi dobrých výsledkoch najmä v aplikovanej biomedicínskej vede (je autorom knižných publikácií, kapitol v monografiách, vedecko-výskumných štúdií a vyše 100 vedeckých publikácií, prednáša na vedeckých konferenciách doma aj v zahraničí) sa významne angažuje v oblasti vzťahu medzi vedou vierou. Mohli sme ho sledovať v odborných diskusných reláciách TV LUX a v Rádiu LUMEN, ale aj v rôznych sekulárnych médiách. Ohotne prijíma pozvania na prednášky pre verejnosť o etike a pokrokoch v lekárskejších a biologických vedách

Prof. Glasa je častým prispievateľom i členom redakčných rád viacerých vedeckých a odborných časopisov na Slovensku i v zahraničí. Od roku 1994 je (zakladajúcim) vedúcim redaktorom medzinárodného časopisu *Medicínska etika a bioetika*. Od roku 1994 redigoval v deviatich ročníkoch *Acta medica christiana slovacae*. Tieto aktivity mu umožňujú oslovit širší okruh záujemcov o tieto problémy, prinášať novinky z odborov medicíny, ale najmä z pozície odborníka a veriaceho vedeckého pracovníka napomáhať orientácii čitateľov a poslucháčov v biomedicínskych a etických otázkach, ktoré sa denne diskutujú v odbornej i širšej verejnosti. Táto činnosť je veľmi potrebná, lebo sme svedkami toho, že médiá denne prinášajú stanoviská, ktoré nie vždy sú v súlade s etikou. Som rád, že si prof. Glasa na

chádza čas publikovať v Katolíckych novinách, ktoré oslovujú širší okruh veriacich ľudí na Slovensku.

Aj keď som sa snažil v obmedzenom priestore vystihnúť podstatné časti aktivít prof. Glasu, zďaleka sa mi to nepodarilo. Nedá sa slovami opísať nadšenie pre medicínsku vedu a neustále úsilie informovať verejnosť o týchto otázkach, ktoré sa už dnes bytostne dotýkajú každého človeka. Môžem len konštatovať, že tých aktivít je oveľa viac a to nadšenie je veľké. Všimá si to verejnosť nielen doma, ale aj v zahraničí. Pán profesor, nech Vás toto ocenenie povzbudí k ďalším veľmi užitočným aktivitám.

prof. RNDr. J. Tiňo, DrSc.

**LAUDÁCIO NA
DOC. RNDR. MIKULÁŠA BLAŽEKA, DRSC.
(1932 – 2012)**

Keď bola v roku 1662 založená v Londýne Kráľovská Spoločnosť (Royal Society), ako motto si zvolila slová „Nullius in verba...“, čo je citát z Horatia, ktorý kedysi napísal, že „Na nikoho slová nebude prisahať“. Motto by sa však dalo preložiť aj ako „nijaké authority“ v duchu tvrdenia Francisa Bacona, že prírodná filozofia musí dôverovať výlučne empirickým metódam a má odmietaa akékoľvek vonkajšie authority. Aby sme pochopili tajomstvá prírody, musíme klásť otázky priamo jej a držať sa iba toho, čo nám hovorí sama o sebe, musíme sa zdržať akýchkoľvek svojvoľných vyhlásení a nedôverovať nijakým predsudkom a hypotézam. O rok neskôr, keď kráľ Karol II. potvrdil zriadenie Kráľovskej Spoločnosti, v jej stanovách, opäť v duchu Francisa Bacona, sa vyhlasuje, že poslaním bádania členov spoločnosti je „ďalej pomocou experimentov zlepšovať vedomosti o prirodzených veciach a užitočných umeniach na slávu Stvoriteľa a na prospech ľudskej rasy“. Pre zakladajúcich členov Kráľovskej Spoločnosti teda odmietnutie všetkých vonkajších autorít pri skúmaní v rámci prírodných vied neznamenalo konflikt s vierou v Boha, ale práve naopak, považovali ho za náboženskú povinnosť voči Stvoriteľovi.

A práve v duchu týchto myšlienok sa dnes znova stretávame pri príležitosti výročia vydania encykliky *Fides et ratio* a udeľovania rovnomenného ocenenia. Veľmi som sa potešil, keď som zistil, že tohtoročným laureátom ceny in memoriam je doc. Mikuláš Blažek. A musím sa priznať, že keby ma pán biskup Rábek sám neoslovil s prosbou, či by som mohol pripraviť a predniesť pri tejto príležitosti laudácio, tak by som ho o to sám požiadal.

Doc. RNDr. Mikuláš Blažek, DrSc., sa narodil 21. novembra 1932. Vyrastal v Trnave, kde svoje stredoškolské štúdiá ukončil maturitou v roku 1952. Jeho záujem o prírodné vedy ho priviedol na Fakultu prírodných vied Univerzity Komenského. Vysokoškolské štúdium ukončil v roku 1957, ale už ako študent posledného ročníka prijal miesto asistenta na katedre teoretickej fyziky. Keďže sa o ňom vedelo, že je praktizujúcim katolíkom, z ideologických dôvodov na tomto mieste nemohol zotrvať. Aj s trochou šťastia alebo azda Božej vôle bol v júli v roku 1961 prijatý ako štipendista do vtedajšieho Laboratória fyziky SAV, neskôr transformovaného na Fyzikálny ústav SAV. Už v tomto období sa začal intenzívne zaoberať problematikou fyziky vysokých energií, oblasťou, ktorej ostal verný počas celej svojej profesionálnej kariéry. Zaujala ho obrátená úloha kvantovej teórie

rozptylu a sformuloval základnú integrálnu rovnicu, ktorá riešila túto úlohu pomocou analytických a asymptotických vlastností amplitúdy rozptylu. V októbri roku 1963 bol prijatý do vedeckej prípravy mimo ašpirantúru a už v nasledujúcom roku obhájil na Fakulte technickej a jadrovej fyziky ČVUT v Prahe dizertačnú prácu na tému *Príspevok k riešeniu obrátenej úlohy teórie potenciálového rozptylu*. Nasledovali viaceré dlhodobé pracovné pobyty v popredných inštitúciách v zahraničí – na ústave Nielsa Bohra v Kodani, na Univerzite v Glasgove, na Ústave Enrika Fermiho v Chicagu, v Lawrence Radiation Laboratory v Berkeley a na Carnegie Mellon Institute v Pittsburghu. Ďalšia oblasť, ktorej sa doc. Blažek venoval, boli dvojčasticové nepružné procesy, kde zaviedol pojem vedúca častica v rámci kvantovej štatistickej fyziky, ktorá sa často využívala pri analýze experimentov pri vysokých energiách.

Svoje vedecké výsledky zverejnil v tomto období v početných publikáciách. Koncom šesťdesiatych rokov boli jeho výsledky na vtedajšie pomery výnimočné, čo významným a možno aj nečakaným spôsobom ovplyvnilo jeho ďalšiu profesionálnu kariéru. Aj napriek spomínanému nepriaznivému kádrovému posudku bol koncom pamätného roku 1968 poverený riadením Fyzikálneho ústavu SAV. Turbulenciu týchto rokov dokumentuje aj fakt, že v priebehu ďalších dvoch rokov bol dvakrát menovaný za riaditeľa, raz odvolaný, znovu poverený riadením, aby nakoniec funkciu riaditeľa vykonával až do roku 1983. V roku 1966 obhájil na Karlovej Univerzite rigoróznu prácu a získal titul RNDr. Za doktorskú dizertačnú prácu *Príspevok k teórii elementárnych častíc* mu bola v roku 1978 udelená hodnosť doktora vied (DrSc.). Doc. Blažek bol aktívny i vo vedeckých organizáciách doma aj v zahraničí. V rokoch 1981 – 1987 pôsobil ako člen medzinárodnej Komisie pre častice a polia a bol dlhoročným členom Československého výboru Medzinárodnej únie pre čistú a aplikovanú fyziku (IUPAP).

Aj po ukončení pôsobenia vo funkcii riaditeľa fyzikálneho ústavu sa doc. Blažek naďalej venoval fyzike vysokých energií a absolvoval aj dlhodobý pobyt na Shinshu University v Japonsku. V tomto období sa začal intenzívnejšie venovať aj pedagogickej činnosti a od roku 1993 prednášal na jezuitskom inštitúte Aloisianum, ktorý sa neskôr transformoval na Teologickú fakultu Trnavskej univerzity. A keďže ho čoraz viac priťahovali filozofické problémy, prednášal filozofiu prírody. V roku 2000 mu bola na Matematicko-fyzikálnej fakulte Univerzity Komenského udelená vedecko-pedagogická hodnosť docent v odbore fyzika. Na svojom novom pracovisku prebral aj dôležité administratívne úlohy a v rokoch 2000 – 2003 bol prorektorom pre informačný systém a edičnú činnosť Trnavskej univerzity.

Významnú časť práce doc. Blažeka po roku 1989 tvorili aktivity spojené s rozvojom interdisciplinárneho dialógu medzi vedou a náboženstvom. Bola to oblasť, ktorá nemohla byť počas totalitného komunistického režimu v našej krajine oficiálne rozvíjaná a koncentrovala sa iba do oblasti filozoficko-teologického disentu. A tak sa po nadobudnutí slobody ukázalo neblahé dedičstvo oficiálnej doktríny, ktorá viac ako štyri desaťročia vtíkala ľuďom do hlavy presvedčenie, že medzi vedou a náboženstvom existujú neprekonateľné rozpory. Aj preto doc. Blažek venoval veľa svojho času a síl rozvoju tohto dialógu, ako aj popularizácii vedy. Angažoval sa napr. v rámci Ústredia slovenskej kresťanskej inteligencie, ale bol aj zakladajúcim členom LSI skupiny, ktorá vznikla na pôde Teologickej fakulty Trnavskej univerzity. V rámci jej činnosti vystúpil s interdisciplinárnymi príspevkami na konferenciách a sympóziách, napr. vo Filadelfii, Barcelone, Petrohrade a Bolzane. Výsledok jeho snažení sa pekne zrkadlí v publikácii *Filozofický a fyzikálny pohľad na vesmír*, ktorú vydal v roku 2006 v spoluautorstve a o ktorej kvalite, ale aj atraktivite svedčí aj to, že sa veľmi rýchlo vypredala a nie je možné ju už kúpiť. Za svoju vedecko-popularizačnú činnosť bol v roku 2001 ocenený Slovenskou akadémiou vied. Interdisciplinárny dialóg sa tak stal jeho srdcovou záležitosťou a zaoberal sa ním, nakoľko mu to zdravotný stav dovoľoval až do konca svojho života.

Vážení hostia, dovoľte mi na záver tohto laudácia byť trochu osobným. Moje cesty sa s tými Mikulášovými preťali niekedy v roku 1998 a odvtedy bol postupne vedúcim mojej diplomovej a neskôr aj dizertačnej práce. Spolupracovali sme na viacerých interdisciplinárnych projektoch, organizovali sme spolu prednášky pre verejnosť, aj konferencie pre odborníkov. Spolu sme prednášali na mnohých konferenciách, najmä v zahraničí a pri týchto príležitostiach sme spolu prebrádzili severovýchod Spojených štátov a veľkú časť Európy. Mali sme tak čas na dlhé rozhovory o fyzike a kozmológii a Mikuláš vždy trpezlivo a bez náznaku nervozity znášal moje neustále filozofické spochybňovanie všetkého. A pri všetkých tých cestách mi Mikuláš rozprával aj o svojom živote, o svojej rodine a o svojej práci. Dostal som tak šancu spoznať ho nielen ako fyzika a špičkového prírodovedca, ale aj ako človeka. Aj na základe toho sa možno trochu neskromne domnievam, že o ňom môžem vydať toto svedectvo. Je pre nás, obyčajných ľudí, vždy potešením, keď spoznáme niekoho, o kom môžeme bez pochybností povedať, že je odborníkom vo svojej oblasti. Ak sa ale táto odbornosť navyše spája aj s vysokým ľudským a morálnym kreditom daného človeka (a nie je to tak bežné, ako by sme si prišli), tak sa pre nás stáva povzbudením. Aj preto toto dnešné odovzdávanie ceny *Fides et ratio* doc. Blažekovi in memo-

riam je nielen spomienkou na neho a jeho činorodú prácu, ale je aj výrazom vďaky jeho rodine a jeho najbližším a povzbudením pre nás ostatných.

*doc. PhDr. Miroslav Karaba, PhD.
Teologická fakulta Trnavskej univerzity*